В. М. ДУДАРЕЦЬ

МИСТЕЦТВО МІСЬКИХ САДІВ У ЛАНДШАФТНОМУ ДИЗАЙНІ

МОНОГРАФІЯ

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2015

Рецензенти: *В. А. Абизов* — д-р архітектури, заслужений архітектор України,
академік Академії будівництва та архітектури, проф.,
завідувач кафедри дизайну середовища
Київського національного університету культури і мистецтв
О. І. Седак — канд. архітектури, заслужений архітектор України,
академік Академії будівництва та архітектури,
проф. Національної академії образотворчого
мистецтва та архітектури

Дударець В. М.

Мистецтво міських садів у ландшафтному дизайні : Монографія / В. М. Дударець. — К. : ДП "Вид. дім "Персонал", 2015. — 158 с. : іл. — Бібліогр. : с. 99–109.

ISBN 978-617-02-0197-3

У монографії на основі аналізу теорії організації та формування міських садів у різні періоди їх історичного розвитку представлена перспективна модель їх побудови та основні напрями розвитку.

Особливу увагу приділено питанням композиційної побудови міських садів на сучасному та новітньому рівнях, використання декоративних дерев, кущів і рослин художньо-естетичного спрямування.

Для студентів, викладачів вишів, науковців, а також усіх, хто цікавиться актуальними проблемами організації та формування невеликих ландшафтних територій міста.

© В. М. Дударець (уклад.), 2015
© Міжрегіональна Академія управління
персоналом (МАУП), 2015
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2015

ISBN 978-617-02-0197-3

ЗМІСТ

Вступ 4

Розділ 1. **Теорія та практика формування міських садів у різні історичні періоди розвитку** 11

1.1. Історія розвитку садового мистецтва 11

1.2. Історичні етапи, властивості та специфіка організації садів Стародавнього світу, Середньовіччя та Відродження 21

1.3. Архітектурно-планувальна організація регулярних садово-паркових об'єктів Франції та Росії (XVII–XVIII ст.) 28

1.4. Пейзажне спрямування в садово-парковому мистецтві Європи та Сходу (XVIII–XIX ст.) 30

1.5. Міські сади в ландшафтній архітектурі України 37

Розділ 2. **Сучасна теорія формування міських садів у ландшафтному дизайні** 45

2.1. Підготовка до організації та формування міських садів 45

2.2. Сади в системі міста та їх композиційно-планувальна структура 46

2.3. Фактори та засоби сучасної організації міських садів 52

2.4. Сучасна класифікація міських садів 64

2.5. Композиція міського саду в ландшафтному дизайні 66

Розділ 3. **Теоретичні основи формування міських садів у ландшафтному дизайні та шляхи їх подальшого розвитку** 73

3.1. Принципи формування та відновлення міських садів 73

3.2. Функціонально-планувальна організація структури міських садів 81

3.3. Художньо-декоративна організація міських садів 85

3.4. Практичні засади формування міських садів 95

Загальні висновки 97

Література 99

Додаток 110

ВСТУП

У сучасних умовах, коли держава висуває вимоги щодо прискорення соціально-економічного розвитку, реформування економіки, повної інтенсифікації та підвищення ефективності виробництва, перед архітектором постає складне завдання формування повноцінного в ідейно-художньому і соціально-економічному відношенні середовища, поліпшення якості архітектурних та містобудівних рішень. Вирішення цього завдання можливе шляхом удосконалення традиційних і організації нових проектувальних рішень та засобів.

Нині час визначає нові форми творчої діяльності архітектора-дизайнера, насамперед це залежить від його зв'язку з навколишнім середовищем. Тож у теорії дизайну та архітектури визначено безліч нових проблем на рівні сучасної теорії ландшафтного дизайну, її вирішення і запровадження в реальному проектуванні.

Таке питання зумовлює необхідність розвитку окремих напрямів сучасної теорії дизайну, у тому числі ландшафтного дизайну та архітектури, в якій одне з провідних місць посідають найменші за площею впорядковані садові території, що отримали назву міських садів — "обмеженого простору, в якому людина контактує з природним середовищем, зорганізованим рослинністю, рельєфом, водоймищем, архітектурою споруд і малими формами". Невелика практика формування таких територій має переважно негативні приклади, що пов'язано з обмеженістю досліджень, "другорядністю" за змістовним значенням об'єктів проектування, застарілістю або відсутністю нормативної бази, порушенням або відсутністю національних традицій у формуванні малих упорядкованих ландшафтів України, які з часом зазнали чималих змін.

В історії садово-паркового мистецтва наведено безліч зразків формування ландшафтного дизайну міського саду. Міським садом прийнято вважати незначний за площею (до 10–20 га) природний ландшафт, побудований за принципом архітектурної логіки. Його підпорядковано особливим законам проектування і визначено, як місце для відпочинку і дозвілля. При цьому міський бульвар та сквер, як елементи структури міста, відповідають основним організаційним принципам малих ландшафтів міста і повторюють основні риси міського саду (відсоткова вага їх в обсязі ландшафтних об'єктів становить більше 60 %).

Створюючи образ міського саду, прийнято враховувати чотири головних компоненти: простір, рельєф, водоймища, рослинність.

Для формування міських садів важливим є питання організації обмеженого простору, що створює інтимність і уможливлює сприйняття всіх елементів композиції, об'єднаних цим простором.

Міський сад підпорядковано особливим законам формування. Організація незначного за площею ландшафтного середовища має свої специфічні особливості: камерність, інтимність, цілісність, просторову обмеженість тощо.

Невеликий за площею, він посідає особливе місце в теорії й практиці ландшафтного дизайну і змушує фахівця відповідально підходити до питань функціонального використання території, раціонального напряму руху за основними маршрутами, використання природних та штучних елементів проектування ландшафтного середовища і загальної композиції.

Формування ландшафтних територій є складовою частиною сучасного містобудування. Великі міста з високою концентрацією населення, де різко активізується вплив несприятли-

вих факторів (шум, забруднення атмосфери, порушення кліматичних умов), особливо потребують спеціальної території для організації звичного для людини природного середовища. Система зелених зон наших міст поєднує в собі парки і міські сади (у тому числі сквери й бульвари), а також зелені насадження спеціального призначення (біля дитячих установ та шкіл, спортивних споруд, лікарень та промислових підприємств).

Усі ці елементи об'єднано в цілісну систему озеленення міста, комплексне вирішення якої є важливим завданням архітектора, художника, інженера, соціолога, біолога та економіста. Основним принципом створення єдиної системи озеленених просторів є її безперервність. Досягненню цього сприяє тенденція формування великих міських садово-паркових комплексів, поєднаних у водно-зелені структури. Проте розвиток міст та збільшення чисельності їх населення знижують коефіцієнт озеленення, підвищення якого можливе за умови розвитку малих за площею впорядкованих ландшафтних територій.

У наш час формування урбанізованого та виробничого ландшафту необхідно проводити, враховуючи співвідношення між міською забудовою та садово-парковими територіями. Такі індустріально промислові міста, як Донецьк, Дніпропетровськ, Запоріжжя посідають особливе місце в організації садово-паркових територій. У цьому разі ландшафтний дизайн отримує статус самостійного виду мистецтва, де важливе місце відводиться міському саду [117].

Важливе значення в структурі міського саду відіграють елементи малої архітектури: декоративні стінки, перголи, павільйони відпочинку, басейни, фонтани, навіси, водоймища та інші елементи, які разом із насадженнями повинні створювати єдину гармонійну композицію.

Принципи побудови міського саду може бути використано в сучасному містобудуванні під час вирішення цілої низки об'єктів озеленення. Сад, сквер, бульвар та інші елементи території житлового кварталу визначаються як міські сади. Міський сад у ландшафтній структурі має не менше значення, ніж великі масиви міського парку.

У процесі формування, відновлення та сучасного використання міських садів України головну роль відіграє їх інвентаризація та функціональна класифікація. За допомогою засобів садового ландшафтного дизайну та підбору відповідного асортименту насаджень, використання малих архітектурних форм складається комфортне для відпочинку середовище, яке відіграє особливу екологічно-виховну та естетичну роль.

Садово-паркове мистецтво з давніх-давен вважалося миротворчим напрямом людської діяльності, що формувалося в гармонії та злагоді, не вносило розладу та не спричиняло безсистемного ставлення до природи. Так, Ф. Бекон науково обґрунтував взаємозв'язок навколишнього середовища з духовним світом людини, де істина прекрасного визначалася шляхом вивчення природи, а її моральний зміст формувався за рахунок візуального сприйняття навколишнього середовища — як природного, так і штучно сформованого. Дж. Локк[1] розробив систему природної етики, яка засвідчила важливість впливу середовища на формування та виживання людини.

Сьогодні на території України налічується понад 700 садів-парків місцевого значення площею 5–20 га, які можна було б віднести до категорії міських садів. Крім того, більше ніж 1500 сучасних малих ландшафтних територій розміщено у структурі забудови поселень, які потребують упорядкування та відновлення у зв'язку з їх жахливим занедбаним станом. Такі міські сади мають не менше значення, ніж великі масиви міського парку. Як рекреаційний елемент,

[1] Джон Локк (1632–1704 рр.) — англійський філософ, представник вільнодумства кінця XVII — початку XVIII ст. Перу Дж. Локка належить низка праць, присвячених релігійним і науковим теоріям, та вагомі посилання на природу як основу світосприйняття.

вони активно впливають на його економічні, естетичні та функціональні можливості, що відзначається в низці досліджень [21; 22; 74; 75].

Таким чином, у структурі об'єктів садово-паркового будівництва провідну роль відіграють ландшафтні території меншої за площею категорії — міські сади. Розміри їх коливаються від 0,5 до 20 га, а відсоткова кількість в обсязі ландшафтних об'єктів становить понад 60 % [117].

Інвентаризація, що проходила в 1978–1985 рр., не виявила повною мірою стан міських садів, зокрема, Шевченківського та Царського садів у Києві, Полтавського міського саду, Ніжинського саду, Рівненських міських садів (садиба Любомирських), Львівських міських садів, міських садів історичної зони Чернігова та багатьох інших. На сьогодні функціональний стан та естетичні якості міських садів перебувають на досить низькому рівні: благоустрій і відновлення проводяться непрофесійно, що призводить до негативних співвідношень між ландшафтними та урбанізованими територіями; площа багатьох із них зменшується за рахунок використання їх не за призначенням. Тому більшість із міських садів потребують відновлювальних та реставраційних робіт, а в нових районах виникає проблема щодо їх упорядкування та формування [124; 125; 127].

Нині територія України надзвичайно урбанізована і екологічно забруднена. Ландшафтні ресурси багатьох міст центрального району є досить обмеженими. На одного мешканця центральних районів припадає по 4–5 м^2 зелених насаджень, що нижче норми в 3,3 раза. При цьому в сучасних поселеннях (і особливо в містах), як правило, вичерпано можливості їх територіального розвитку, в тому числі й зелених насаджень загального користування. Одним із особливих джерел резервних територій є незначні за площею невпорядковані пустирі, внутрішньоквартальні простори, містобудівні "лакуни", які можна перетворити на малі ландшафтні території, що стануть важливим елементом серед заходів з охорони навколишнього середовища.

Таке питання потребує розроблення теоретичних засад і вдосконалення ландшафтної організації міста, що є можливим в умовах територіального дефіциту площ лише завдяки формуванню міських садів. Так, під час їх проектування, відновлення та сучасного використання в Україні виникає три головних питання:

1. Аналіз теорії та практики формування міських садів в історичному аспекті їхнього розвитку.
2. Особливості сучасного стану ландшафтно-планувальної організації міських садів.
3. Ландшафтно-планувальна організація міських садів та напрями їх подальшого формування й розвитку.

Стан сучасних знань про окремі напрями ландшафтної архітектури і дизайн загалом характеризуються пошуком новітніх теоретичних концепцій. Це пов'язано зі зміною суспільного ладу багатьох країн світу і отриманням ними економічної самостійності і незалежності, що зумовило розвиток раціонально-творчого підходу до облаштування міських садів.

У сфері архітектури відбуваються неабиякі зміни, що вимагають звернення до історичних аналогів і джерел. Усе це стосується ландшафтного дизайну та архітектури як об'єктів дослідження. Вивченню садів і парків України в післявоєнні роки були присвячені праці І. О. Косаревського [98–103], О. Л. Липи [125–127], І. Д. Родичкіна [193; 194], П. І. Приходько [183], І. Н. Гегельського [52] та ін.

Формування соціально-психологічних орієнтирів рекреаційної організації минулого, що ґрунтувалося виключно на принципах масового відпочинку, стало наслідком жорсткого планування та розвитку існуючої рекреаційної системи міста.

Комплексний підхід на основі системного аналізу сучасного стану і розвитку рекреаційної теорії визначив зміст тих методологічних основ, на які можна ґрунтуватися під час формування незначних ландшафтних територій. Наше дослідження не пропонує докорінних змін

теорії і методології ландшафтної архітектури і дизайну, розроблених у попередній період такими вченими, як Л. Б. Лунц, Л. С. Залеська, О. А. Іванова, І. А. Косаревський, М. П. Коржев, Л. О. Машинський, В. Л. Миндовський, С. М. Палентреєр, Л. Н. Рубцов, І. М. Черкасова, С. Н. Сєвєріна та ін.

Незважаючи на ретельне вивчення об'єкта дослідження, все ж необхідно було б детально ознайомитися з наявними науковими працями як у галузі ландшафтної архітектури і дизайну та рекреаційної теорії, так і в галузі регіонального планування, містобудування, охорони навколишнього середовища.

Так, у галузі ландшафтної архітектури і дизайну були вивчені праці Ю. О. Бондаря [26; 27], В. П. Вергунова [38; 39], В. А. Горохова [55], Л. Б. Лунца [137], Л. С. Залеської [74; 75], О. М. Мікуліної [143], І. О. Косаревського [98–103], С. М. Палентреєр [168], М. І. Рубцова [196; 197], Д. С. Саймондса [201–202], Ю. Б. Хромова [229; 230] та ін.

У галузі ландшафтного містобудування та регіонального планування були проаналізовані праці М. М. Дьоміна, В. В. Мусатова, І. О. Фоміна та ін., у галузі екології — В. В. Владимирова, А. В. Сичової та ін.

Деякі дані, наведені у працях зазначених авторів, використано в цьому дослідженні. Аналіз вітчизняних та зарубіжних першоджерел науково-дослідних робіт свідчить про недостатнє вивчення окремих аспектів формування дизайну міського саду, відсутність комплексних досліджень, присвячених цій проблемі.

У першому розділі розглядається історичний аналіз теорії та практики формування міських садів у різні періоди їхнього розвитку. На прикладі садів Стародавнього світу, Середньовіччя та Відродження розкриваються основні композиційно-планувальні особливості міських садів, визначаються два основних напрями їхнього розвитку, виявляється планувально-композиційна першооснова формування міських садів України.

У другому розділі розглядається сучасна теорія об'єктів садово-паркового мистецтва та ландшафтного дизайну, що сформувалися на базі історичного досвіду, та аналізується існуюча практика формування міських садів. На основі отриманих нових визначень функціональної, композиційно-планувальної та інших характеристик пропонується система, що має низку різноманітних елементів та відповідні взаємозв'язки.

У третьому розділі на основі існуючої схеми визначаються нові елементи, що поєднуються в оновлену інтеграційну модель. Виявлено перспективні напрями формування міських садів, основні шляхи їх організації та впорядкування, художньо-декоративні засоби та типи перспективних міських садів. Розроблено загальну класифікацію міських садів.

Проблемі формування невеликих за площею ландшафтних територій присвячено низку наукових праць у нашій країні та за кордоном. Усі літературні джерела, що мають загальнотеоретичне значення для її вивчення, поділяються на групи, які відрізняються ступенем та характером вирішення конкретних завдань.

Питання ландшафтно-планувальної й просторової організації міських садів та невеликих за площею ландшафтних територій досліджено у працях Д. Л. Арманда, Е. Г. Боброва, А. П. Вергунова, М. Н. Волошина, С. Н. Вильчковського, В. Ф. Гостєва, А. В. Гранітова, А. Д. Жирнова, В. І. Іванова, А. Г. Ісаченко, А. Копаклика, А. Я. Липи, Г. К. Лукомського, Л. Б. Лунца, В. К. Макарова, Б. М. Мертанова, Ф. Н. Мількова, І. П. Перепаді, П. І. Приходько, М. А. Розанова, Д. О. Саймондса, Ю. Б. Хромова та ін.

Багатий історичний досвід розвитку садового мистецтва розкрито у працях І. О. Богової, А. П. Вергунова, В. А. Горохова, А. Д. Жирнова, М. С. Залеської, І. Д. Родичкіна, А. О. Регеля та ін.

Останніми роками значно підвищився професійний інтерес до проблеми формування невеликих міських ландшафтів відповідно до особливостей їхніх територій [26; 52] із визначен-

ням сучасного рекреаційного потенціалу міста, району та мікрорайону, виявлення основних типів сучасних та перспективних міських садів. Ландшафт міста, як органічне ціле, стає одним із центральних понять містобудівного проектування і одним із головних об'єктів сучасної діяльності архітектора.

Досліджуються питання впливу ландшафту міста на особливості забудови та утворення історично-заповідних зон, спрямованих на активне включення старовини в сучасну частину міста та вміле її використання.

Проблемі композиційно-планувальної організації історичних та сучасних міських ландшафтів присвячено праці Л. П. Александрова, Н. І. Архіпова, В. В. Бабурова, Е. С. Балашкіної, В. В. Бауліної, А. Н. Бєлкіна, Я. І. Берасимчука, О. К. Бліновського, Л. О. Богової, А. Т. Болотова, Ю. О. Бондаря, А. П. Вергунова, І. Н. Гегельського, І. В. Голубцова, Л. С. Залеської, В. В. Згура, О. В. Іконнікова, О. О. Кищук, І. А. Косаревського, В. В. Кучерявого, А. Д. Лебедєва, Е. М. Мікуліна, П. І. Приходько, І. Д. Родичкіна, Л. І. Рубцова, С. І. Северіна, А. В. Сичова, Л. М. Фурсової, Ю. Б. Хромова.

Метод проектування об'єктів ландшафтного мистецтва на основі модульних елементів (функціонально-планувальних, об'ємних тощо), здатних у будь-якій кількості утворювати цілісну ландшафтно-планувальну структуру, став досить поширеним у закордонній містобудівній практиці, що дає змогу формувати цікаві ландшафтні утворення [17; 82].

Питанню відновлення та реконструкції невеликих ландшафтів міста багато уваги приділяли такі автори, як Н. П. Абесінова, А. Т. Болотов, Ю. О. Бондар, Н. А. Ільїнська, І. В. Лазарєва, Д. С. Ліхачов, В. Е. Новгородцев, Ю. Ю. Нельговський, Е. М. Мікуліна, М. А. Тихомірова, Е. І. Чернявська та ін.

Відповідно, історичне ландшафтне середовище багатьох міст України потребує дбайливого ставлення і наукового підходу до питань їх збереження та відновлення. Відокремлення пам'яток архітектури і перетворення їх в окремі експонати, відірвані від міського середовища, призводить до їх повної втрати та окремого існування як елементів, ізольованих від органічної інфраструктури міста.

Ландшафтний дизайн як складова містобудівного проектування існує на базі прогресивних функціональних, економічних та естетичних засад і безпосередньо пов'язана з розвитком міста. Методи проектування об'єктів ландшафтної архітектури і дизайну в комплексному зв'язку з містобудівними проблемами покладені в основу праць Л. С. Залеської [73; 75], Е. М. Мікуліної [143], І. А. Косаревського [100–103], Л. Б. Лунца [137], І. Д. Родичкіна [193–195], Л. І. Рубцова [196] та ін. Тому проблеми планування, формування і реконструкції міських ландшафтів входять до числа найважливіших народногосподарських завдань.

Зелені території міста — це складний організм, багатосторонній характер якого визначається його структурою, функціональним призначенням та місцем у міському ландшафті. Упродовж тривалого часу проблема декоративно-дендрологічного формування великих міст України була предметом вивчення лише істориків та етнографів. У деяких наукових працях намагалися дати відповіді на питання щодо сучасного підходу до дендропроектування, серед них слід відзначити праці Д. Л. Арманда [3; 4], О. К. Бліновського [14], К. А. Єпанчина [68], Л. С. Залеської [74], А. Г. Ісаченко [87], а особливо працю О. І. Колеснікова [97] (у праці детально розглянуто декоративні якості дерев та кущів, описано розповсюджені у садах і парках місцеві деревно-кущові породи і екзоти). При цьому систематичного наукового розроблення завдань, які визначено у цьому дослідженні, досі не було.

Отримані раніше результати частково доповнюють проблему, але повного висвітлення вона поки що не отримала. Отже, мета нашого дослідження — з'ясування питань формування малих ландшафтних територій як цілісного ландшафтно-природного комплексу, пізнання іс-

торичного досвіду, його архітектурно-планувальної організації і виявлення принципів формування міського середовища з урахуванням екологічної рівноваги, що обґрунтовує вибір цього напряму роботи.

Історія садово-паркового мистецтва дає багато зразків формування ландшафтної архітектури.

Сучасні ландшафтні території є важливою складовою містобудівної системи. Малі, середні та великі міста зі значною концентрацією населення особливо потребують окремих територій для організації звичного для людини ландшафтного середовища [73].

Композиція цих садів підкоряється законам живопису і розрахована на сприйняття її з певних точок і в русі. Проектувальники прагнуть максимально використовувати повітря і сонячне світло.

У міських садах використовуються різні за композиційним характером і структурою природні елементи, які передбачають вертикальні, вигнуті чи горизонтальні лінії (стрункий бамбук, дерева з химерними стовбурами тощо). Компонуючи дерева, кущі, квіти, необхідно поєднувати горизонталі та вертикалі, використовуючи чергування хвойних і листяних порід, які висаджують відповідно до принципів композиційної організації.

Невід'ємною частиною малих садів є каміння, що виконує важливу роль у загальній композиції саду. Оформлення сучасних міських садів передбачає використання декоративного каміння та композицій з нього. Групи каміння часто розташовують у центрі міського саду або на березі водоймища. Декоративне каміння, яким укладають доріжки, додає саду сучасного вигляду. Воно формується за певними правилами з урахуванням величини, форми і кольору.

У садах застосовують композиції, що складаються з водних поверхонь у вигляді струмків, ставків і водоспадів, де насамперед підкреслюється прозорість води і мілке дно, вкрите галькою. Якщо в саду відсутні водні поверхні і пагорби, то створюється "сухий пейзаж", що складається з піску, каміння і гальки.

Більшість садів компонується з вічнозелених дерев у поєднанні з мальовничими групами каміння, відкритих водних поверхонь і галявин, прикрашених химерними містками, кам'яними ліхтарями і простими парковими спорудами.

Елементи ландшафтного дизайну, сполучені між собою звивистими доріжками-стежинами з окремого плаского каміння з оригінальним малюнком замощення, створюють живописні ландшафтні композиції.

Для контрастності в малих садах, як правило, висаджують кілька різнорідних дерев разом, уникають посадки рядами. Однорідні дерева використовують лише тоді, коли потрібно створити враження гаю або лісу.

Контрасти кольору, форми листя і загальних силуетів крони є предметом головної уваги, особливо під час садіння чагарників. Найпоширенішими є композиції химерних крон сосен з вишнею (сакурою) або плакучою вербою в кількості по два, три і п'ять дерев. Відстані між деревами залежать від їхніх розмірів і форми крони, причому під час садіння враховують природні умови росту.

Дерева, що ростуть у горах, ніколи не розміщують на рівному місці і біля води, так само як рівнинні і водні — в гірській місцевості. Листяні породи дерев не слід висаджувати на передньому плані саду, за винятком вишні. З декоративних дерев особливо використовується сосна, підрізуванням коріння і гілок якої, а також штучним їх підв'язуванням створюють вигляд старих, скривлених екземплярів, що надзвичайно привертає увагу. Таких самих химерних і мальовничих форм надають і вербі. Сферичною формою кущів, які насаджують близько один від одного, створюють ілюзію зелених пагорбів. Такі форми можна зустріти у старовинних і сучасних садах [197].

Групуючи рослини, проектувальники враховують особливості того ландшафту, який зображують.

Чималою популярністю в малих садах користуються різновиди криптомерії, клени (особливо червоні), сливові дерева та вишні. З квітів значного поширення набули лілії, лотоси, іриси, півонії та хризантеми.

Різні породи дерев висаджують у певних місцях. Наприклад, для схилів пагорбів і гір рекомендуються клени і дуби; біля колодязів саджають у невеликій кількості сосни, сливи, верби і бамбук; по межах ділянки — сосни, дуби; а перед будинком — верби та сливи [97].

У світовій практиці садово-паркового мистецтва розрізняють п'ять типів міських садів:

1. **Скелястий, океанський** (див. рис. 1, 2) — тут використовується каміння океану; острови на озері високі і з великими каскадними виступами; ділянки берега усіяні білим піском і насаджені викривленими, ніби зігнутими вітром соснами.
2. **Річковий** (див. рис. 3) — у саду такого типу укладаються річкові валуни, а водоспад робиться низьким. Річкою може бути природне і штучне русло, що зникає за пагорбом. Озеро імітує розлив річки, його береги всіяні піском і галькою, а центральну частину займає широка піщана мілина з чагарниками водяних рослин.
3. **Гірський потік** (див. рис. 4, 4 а) — у саду представлено дикий гірський потік і маленьке озеро. Значна кількість річкових валунів і каміння для переходу розташовується у швидкому та мілкому річковому потоці.
4. **Озерний** (див. рис. 5, 6) — є гирлом річки без островів, що переходить в озеро, з невеликою кількістю каміння і численними водяними рослинами і травами на березі. Такий сад не має справжнього водоспаду; місце, звідки витікає вода, приховано пагорбами або деревами.
5. **Осокове болото** (див. рис. 7) — усі гористі пагорби низенькі та округлі, як дюни. Каміння використовується тільки пласке. З одного боку тягнеться болото з осокою, болотяними травами, бамбуком, з водяними рослинами біля берега, на якому можна посадити сливу або вербу.

Залежно від рельєфу території сади поділяються на пагористі (зі штучними пагорбами) і пласкі (рівнинні). Сад першого типу складається з пагорбів і ставків. У саду другого типу рівнинна ділянка землі перетворюється на долину. Часто один вид саду містить елементи іншого, які доповнюють і збагачують один одного.

Відомий ще один тип міського саду — "сухий ландшафт". Для водоймища і басейну підбирається каміння, потім ретельно розробляються форми струмка і ставка. Замість води русло засипають гравієм і піском, що імітує воду. Ідея "сухого ландшафту" — втілення просторових композицій у піску і камінні — відкриває великі перспективи щодо вирішення проблеми обмежених просторів міського саду [203; 204].